

Nr 67.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslagen till provårsinstitutionen; given Stockholms slott den 12 februari 1915.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att

dels förklara, att hinder ej möter för användning i enlighet med av chefen för ecklesiastikdepartementet till protokollet angivna ändrade grunder av den i det ordinarie reservationsanslaget till allmänna läroverken ingående anslagsposten till praktisk utbildning av blivande lärare vid samma läroverk,

dels ock för upprätthållande under år 1916 vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1916 ett belopp av 11,950 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 februari 1915.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
 Statsråden: HASSELROT,
 VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 VENNERSTEN,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman föredrog i underdånighet:

Provårsinsti-
tutionen.

För upprätthållande vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken har riksdagen för vart och ett av åren 1913—1915, utöver de å det ordinarie anslaget till praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken tillgängliga medlen, beviljat extra anslag å 8,950 kronor.

Enligt vad läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 tillkännagivit, erfordras extra anslag för enahanda ändamål jämväl för år 1916. Vid anmälan den 14 januari 1915 av de anslagsbehov under rikstatens åttonde huvudtitel, vilka borde föreläggas 1915 års riksdag, kunde jag emellertid ej framkomma med ett bestämt förslag i fråga om nyssnämnda extra anslag. I överensstämmelse med min hemställan har därför

Kungl Maj:t i statsverkspropositionen under punkt 117 å åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition om anslag för upp-rätthållande av omförmälda provårskurser i Göteborg beräkna på extra stat för år 1916 ett anslag av 11,950 kronor.

Anledningen till att nämnda fråga på detta sätt måst undanskjutas till särskild behandling framgår av det yttrande, varmed jag beledsagade min omförmälda hemställan. I detta yttrande — vilket är återgivet i det vid statsverkspropositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesia-stikärenden den 14 januari 1915 — anförde jag:

Av överstyrelsen har jämlikt åliggande igångsatts en utredning om förändrad anordning av provåret. Denna utredning föreligger ännu ej inför Kungl. Maj:t, men den skall enligt föreskrift inkomma före den 1 februari 1915. Av överstyrelsen i dess skrivelse den 30 september 1914 gjorda uttalanden giva emellertid vid handen, att en ändring i grunderna för beräkning av det ordinarie anslaget till provårskurser anses nödig. Vidtages denna ändring, för vars genomförande riksdagens beslut bör påkallas, kommer därav att följa behov av ökat extra anslag för provårskurserna i Göteborg. Huru stor ökningen bör vara, har överstyrelsen ej ännu kunnat noggrant angiva, men man synes kunna antaga, att densamma bör sättas till 3,000 kronor.

Såsom av detta anförande inhämtas, skulle till riksdagens prövning hänskjutas ej blott den nyssberörda frågan om extra anslag till provårskurser i Göteborg utan även ett spörsmål om ändring i grunderna för beräkning av vederbörande ordinarie anslag. Den läroverksöverstyrelsen ålagda utredningen har numera inkommit, och jag är därför nu i tillfälle att förelägga Kungl. Maj:t förslag till den proposition, som bebådats i ovannämnda punkt 117.

Innan jag skrider härtill, vill jag kasta en hastig återblick på de mått och steg, som under de senaste fem decennierna tagits i syfte att bereda blivande läroverkslärare en praktisk utbildning; dessförinnan hade några verksamma åtgärder i detta syfte ej kommit till stånd.

Lärarkandidaternas praktiska utbildning blev, då den först organiserades, naturligt nog förlagd till läroverken själva, platsen för de blivande lärarnas framtida verksamhet.

Det första steget till upprättande av en provårsinstitution togs år 1865. Med anledning av en skrivelse från rikets ständer infördes i dåvarande stadgan för rikets allmänna elementarläroverk den fordran på sökande till lärarsyssla, att han förvärvat övning och erfarenhet i lärarkallet genom att minst ett år vid något högre elementarläroverk under rektors och vederbörande lärares ledning hava följt undervisningens gång och däruti själv såsom lärare deltagit. Sökande till dylik tjänst kunde dock även på annat sätt styrka, att han ägde tillräcklig undervisnings-skicklighet.

Till rektors åligganden fogades samtidigt skyldighet för honom att med sin ledning tillhandagå de lärarkandidater, som, efter hos chefen för ecklesiastikdepartementet gjord ansökning, blivit av denne hänvisade att vid läroverket förvärva övning i lärarkallet, dels genom avhörande av undervisningen och dels genom eget deltagande däri. Efter samråd med vederbörande lärare skulle rektor efter provårets slut meddela vitsord över kandidatens anlag och skicklighet.

Till en början hade den nya institutionen föga fasta former. Särskilda läroverk voro ej bestämda för bedrivande av dess verksamhet, utan lärarkandidaterna hänvisades till olika läroverk i riket. En viss koncentration gjorde sig dock redan tidigt gällande så till vida, att det övervägande flertalet kandidater genomgick provår vid läroverk i Stockholm, Uppsala och Lund.

Omsider kommo närmare bestämmelser rörande provåret till stånd genom en nådig kungörelse den 16 juni 1875. Samtidigt förlades provåret till fyra bestämda läroverk. I början av 1880-talet ökades antalet till fem, där sedermera allt framgent »provårskurser» hållits. Dessa fem läroverk äro högre latinläroverket å Norrmalm, högre allmänna läroverket å Södermalm och högre realläroverket å Norrmalm, samtliga i Stockholm, ävensom högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund. Såsom redan nämnts, hållas provårskurser numera även vid två läroverk i Göteborg.

Efter trettio år avlöstes 1875 års kungörelse av den nu gällande kungörelsen den 2 juni 1905 angående provår för behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid rikets allmänna läroverk.

Sedan provårsinstitutionen vunnit stadga, har den för sitt upprätthållande krävt särskilda av riksdagen anvisade medel. Under några år av 1870-talet utgingo för ändamålet extra anslag å 15,000 kronor årligen. Vid 1878 års riksdag överfördes anslaget till ordinarie stat, under sin särskilda rubrik ingående i det för de allmänna läroverken gemensamma reservationsanslaget.

Vid 1881 års riksdag höjdes omförmälda särskilda anslagspost till 20,500 kronor; höjningen skedde för att möjliggöra den nyss omnämnda ökningen av provårsläroverken från fyra till fem.

En ytterligare höjning av ifrågavarande ordinarie anslag ägde rum vid 1900 års riksdag. Det sattes då till 30,500 kronor, och vid detta belopp har det allt hittills förblivit.

Utän att lämna någon detaljerad framställning av provårets organisation, sådan den angives i kungörelsen den 2 juni 1905, bör jag likväl här beröra några huvudpunkter av densamma.

Enligt § 6 omfattar provåret två samtidigt fortlöpande kurser, en praktisk och en teoretisk. Den praktiska kursen förestås i regeln av läroverkets rektor. Föreståndare för den teoretiska kursen utses av överstyrelsen — beträffande läroverken i Uppsala och Lund gälla dock för närvarande särskilda föreskrifter, vilka jag får anledning att i det följande omförmåla.

Den praktiska kursen innefattar enligt § 7 såväl åhörande av undervisning som meddelande av undervisning dels till övning, dels till prov.

Av föreståndaren för den teoretiska kursen skola, jämlikt § 8, hållas minst två föreläsningar i veckan över viktigare delar av pedagogikens teori och historia, med särskilt avseende på det svenska undervisningsväsendets utveckling, ävensom över gällande svensk skollagstiftning. En av dessa föreläsningar kan, efter föreståndarens beprövande, utbytas mot diskussioner över pedagogiska frågor eller, efter överstyrelsens bestämmande, ersättas av vissa i § 9 omförmålda föreläsningar. Beträffande dessa föreläsningar heter det:

Utöver den framställning av de särskilda läroämnenas metodik, som enligt § 7 mom. 4 skall förekomma i samband med preparation och granskning av lärarkandidats övningsundervisning, bör, om möjligt, varje termin anordnas ett lämpligt antal föreläsningar över något eller några av de särskilda läroämnenas metodik ävensom minst varannan termin föreläsningar i skolhygien.

De nya bestämmelserna om provåret hade icke länge varit gällande, förrän fråga uppkom om ändring av desamma. Den 1 november 1907 utfärdades ny stadga angående filosofiska examina, och samma dag vidtogs ändring av vissa paragrafer i läroverksstadgan. I den filosofiska examensstadgan förordnades, att fakulteten årligen skulle anordna en för filosofisk ämbetsexamen avsedd kurs i psykologi samt pedagogikens teori och historia. Därest ej ämnet pedagogik ingår i vederbörande studerandes examen, skall han, förutom föreskriven prövning i vissa examensämnen, hava nöjaktigt genomgått omförmålda kurs. Ändringen i läroverksstadgan innebar bland annat skärpt krav på vederbörandes kompetens till en sökt lärarbeställning så till vida, att han i regeln måste hava genomgått provårskurs i det eller de ämnen, i vilka tjänsten kungjorts ledig. Samtidigt med utfärdandet av nyssnämnda två författningar av den 1 november 1907 anbefalldes läroverksöverstyrelsen att inkomma med underdånigt förslag till de ändringar i kungörelsen angående provåret, som av sagda båda författningar eller eljest kunde påkallas.

Redan under förarbetena till de båda författningarna den 1 november 1907 hade läroverksöverstyrelsen i utlåtande den 30 september 1906 antytt behovet av ändring i provårsbestämmelserna. Överstyrelsen återkom härtill

i en, jämlikt nådig befallning, av överstyrelsen med biträde av en medlem från vardera av de filosofiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund åstadkommen utredning angående inrättande av professorer i pedagogik vid dessa universitet, vilken utredning överlämnades till Kungl. Maj:t med skrivelse den 26 oktober 1906.

Förslag om inrättande av en professor i pedagogik vid universitetet i Uppsala hade förelagts riksdagen dels genom en motion vid 1905 års riksdag, dels genom en framställning i 1906 års statsverksproposition. Vid båda dessa riksdagar föll visserligen frågan, men utan att från riksdagens sida någon erinran gjordes mot förslaget i och för sig. Av riksdagens uttalanden i ärendet framgick emellertid, att riksdagen förväntade, att den undervisning, som meddelades vid provårskursens teoretiska avdelning, skulle upphöra i sammanhang med anordnande av undervisning i pedagogik vid universitetet.

I samma riktning gingo dels överstyrelsens ovannämnda utlåtande den 30 september 1906, dels nyssberörda, med överstyrelsens skrivelse den 26 oktober 1906 överlämnade utredning, vilken, bland annat, låg till grund för Kungl. Maj:ts till 1907 års riksdag avlåtna framställning om upprättande av professorer i pedagogik vid universiteten i Uppsala och Lund. Jämte det jag erinrar, att denna framställning blev av riksdagen bifallen endast så vitt angick universitetet i Uppsala, torde jag få ur nämnda utredning anföra vissa uttalanden.

I samband med inrättandet av professorer i pedagogik vid universitetet borde den teoretiskt-pedagogiska kursen utbrytas ur provåret och förläggas till den teoretiska lärarexamen, däri ingående såsom en integrerande del. Därvid kunde ledningen av provåret, som hittills varit anförtrödd åt två personer såsom föreståndare för olika delar av provårskursen, läggas i en persons hand och sålunda vinna i enhetlighet och planmässighet. Efter utbrytning av den teoretiska kursen skulle provåret, förutom auskultation samt övnings- och provundervisning, omfatta dels omkring tio konferenser, avsedda att visa, huru den allmänna uppfostrings- och undervisningslärans viktigaste grundsatser vunne sin tillämpning på de allmänna läroverkens särskilda uppgifter, och därmed tillika göra lärarkandidaterna bekanta såväl med arbetets allmänna anordning vid dessa läroverk som ock med den för dem gällande skollagstiftningen, dels såsom hittills fem eller flera föreläsningar i skolhygien minst varannan termin, dels ock slutligen omkring femton föreläsningar, efter närmare bestämmande av överstyrelsen, över de särskilda ämnenas metodik samt därtill under ett tiotal timmar en kurs i muntlig och skriftlig framställning, avsedd för de lärarkandidater, vilka därav särskilt kunde anses vara i behov, d. v. s. för dem, som genomginge provår i de humanistiska ämnena.

Det har dragit ut på tiden med fullgörandet av det läroverksöverstyrelsen den 1 november 1907 lämnade uppdraget. Olika omständigheter hava medverkat därtill, att överstyrelsen upprepade gånger funnit sig

föranlåten att anhålla om anstånd med avgivandet av det infortrade förslaget. Ett av de skäl, på grund av vilka Kungl. Maj:t beviljat uppskov med förslagets avgivande, var en vid universiteten väckt och i övervägande tagen fråga om att den förutnämnda universitetskursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia måtte överföras till den teoretiska provårskursen. Härvid berördes en av huvudpunkterna i läroverksöverstyrelsens förutnämnda program för provårets omdaning, i ty att detta program just, under förutsättning av den nämnda kursens inrättande, äsyftade, att den teoretiska provårskursen skulle upphöra. Sedan nyssberörda fråga efter verkställd utredning förelagts Kungl. Maj:t till avgörande, har Kungl. Maj:t den 2 april 1914 förklarat sig finna densamma ej föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Ett annat skäl till att avgivandet av berörda förslag blivit fördröjt är, att fråga uppkommit, huruvida vid folkskoleseminarium genomgången provårskurs borde medföra behörighet till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk. Med avseende härå och med hänsyn till det intresse, som hela den svävande frågan om provåret vid de allmänna läroverken måste anses hava för den med ingången av år 1914 upprättade folkskolöverstyrelsen, har Kungl. Maj:t den 17 september 1914, med ändring av det läroverksöverstyrelsen den 1 november 1907 lämnade uppdraget, anbefallt överstyrelsen att, sedan frågan om ändrade bestämmelser rörande provår varit, jämlikt § 19 av nådiga instruktionen för läroverksöverstyrelsen och § 22 av nådiga instruktionen för folkskolöverstyrelsen, föremål för gemensam handläggning av överstyrelserna, före den 1 februari 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i berörda hänseende, varvid hänsyn borde tagas jämväl till spørsmålet om kompetens till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk på grund av genomgången provårskurs vid folkskoleseminarium.

Under det rådtrum, som beviljats läroverksöverstyrelsen i fråga om avgivandet av det äskade förslaget, har en omständighet tillkommit, vilken är av betydelse för provårets ombildning i den av överstyrelsen år 1906 utstakade riktningen. Jag syftar härmed på det förhållandet, att riksdagen år 1911 beviljat medel till upprättande av en professur i psykologi och pedagogik vid universitetet i Lund samt att denna professur under år 1912 blivit besatt med ordinarie innehavare. Vid båda statsuniversitetet finnas således numera kompetenta lärarkrafter i pedagogik, ägnade att utöva ledning och inseende över förutnämnda kurs i psykologi samt pedagogikens teori och historia.

Den 28 januari 1915 inkom till ecklesiastikdepartementet det infortrade förslaget. Det överlämnades med en underdånig, av läroverks- och folk-

skolöverstyrelserna den 30 december 1914 gemensamt avlåten skrivelse, vid vilken även fogats förslag till vissa provåret rörande ändringar i läroverksstadgan. Jämlikt nådigt bemyndigande hade i ärendets behandling hos överstyrelserna såsom sakkunniga deltagit föreståndarna för de praktiska provårskurserna vid de sju högre allmänna läroverk i riket, där provårsundervisning är anordnad. Tillika hade f. d. lektorn L. M. Wærn och rektorn vid folkskoleseminariet i Stockholm G. Danell begagnat dem berett tillfälle att delta i överläggningarna.

I skrivelsen har anförts, att läroverksöverstyrelsen redan varit i tillfälle att uttala sig i avseende å huvudgrunderna för de föreslagna förändringarna. Härmed åsyftas läroverksöverstyrelsens av mig i det föregående omförmälda utlåtanden den 30 september och den 26 oktober 1906, varjämte erinras om en underdånig skrivelse från samma överstyrelse den 30 september 1911 angående s. k. riksdagspetita. På grund därav och då folkskolöverstyrelsen anslutit sig till vad läroverksöverstyrelsen sålunda anført, hava överstyrelserna ansett sig nu kunna huvudsakligen inskränka sig till att lämna viss motivering för de särskilda delarna av förslagen.

Såväl kungörelsen om provår som läroverksstadgan äro av Kungl. Maj:t utfärdade i administrativ väg. Det torde vid sådant förhållande ej vara anledning att i detta sammanhang fullständigt redogöra för vad överstyrelserna i ovannämnda avseende anført i sin skrivelse. Viktigast av överstyrelsernas förslag i fråga om ändring av bestämmelserna om provåret är den del, som angår den teoretiska provårskursens upphörande. Just detta förslag har en innebörd, som gör, att överstyrelsernas uttalanden härom böra framläggas för riksdagen. Förutsättningen för dess genomförande är nämligen en ändring i grunderna för beräkning av det ordinarie provårsanslaget, och förslaget tillämpning kommer att medföra behov av en ökning av det extra anslaget till provårskurser i Göteborg, två frågor, som framskyttade i början av detta mitt anförande och till vilka jag strax skall komma.

Överstyrelserna erinra i sin skrivelse om Kungl. Maj:ts förutnämnda brev den 2 april 1914, varigenom den väckta frågan om förflyttande till provåret av universitetskursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia förföll. Härav följer, att tanken på uppbörandet av provårets teoretiska avdelning, som haft till väsentlig uppgift att meddela en dylik kurs, numera kan förverkligas. Därigenom vinnes, säga överstyrelserna, ökad möjlighet att till provåret förlägga vissa för lärarkandidaternas praktiska utbildning mycket viktiga moment, som för närvarande saknas i provåret men angående vilka i här föreliggande förslag till ny provårsstadga allmänna föreskrifter lämnas.

Till upplysning om huru överstyrelserna tänkt sig, att undervisningen i provåret, utöver vad som kan anses utgöra den egentliga provtjänst-

göringen, borde ordnas, vill jag här återgiva mom. 1—3 i § 9 av deras förslag:

1. Av föreståndaren för provåret eller, därest hinder möter för en sådan anordning, av annan därtill lämplig person hålles varje termin under ett erforderligt antal timmar sammanträden med lärarkandidaterna för behandling, i form av föredrag, referat eller diskussion, av viktigare frågor rörande den allmänna uppfostrings- och undervisningslärans tillämpning på de allmänna läroverkens uppgifter, dessa läroverks allmänna anordning och den för dem gällande lagstiftningen samt, där så lämpligen kan ske, viktigare delar av det svenska undervisningsväsendets historia och nuvarande organisation.

2. Utöver den behandling av metodiska frågor, som enligt § 8 mom. 4 skall förekomma i samband med preparation och granskning av lärarkandidats undervisning, bör varje termin anordnas ett lämpligt antal föreläsningar över de särskilda läroämnenas metodik med, där förhållandena sådant medgiva, därtill sig anslutande diskussioner.

3. Varje läsår anordnas under ett lämpligt antal timmar dels en kurs i skolhygien, dels ock, enligt av överstyrelsen närmare angivna grunder, en kurs i muntlig framställningskonst, däri inbegripet talteknik, börande nämnda kurser, såvitt möjligt, förläggas till olika terminer.

Det må tilläggas, att enligt mom. 5 i § 9 av förslaget kunna, där flera provårsläroverk finnas å samma ort, i den mån sådant anses lämpligt de i mom. 2 och 3 nämnda föreläsningar och kurser samt den i mom. 1 omförmälda behandling av viktigare delar av det svenska undervisningsväsendets historia och nuvarande organisation anordnas gemensamt för lärarkandidaterna vid de olika läroverken.

Med avseende på bestämmelserna i § 9 hava överstyrelserna i det som angår de principiella frågorna hänvisat till läroverksöverstyrelsens förutnämnda utlåtanden den 30 september 1906 och den 26 oktober samma år. Överstyrelserna anföra vidare:

De i mom. 1 och 2 omförmälda konferenser och föreläsningar avse att i vissa delar ersätta den teoretiska provårskurs, som nu skulle upphöra, och synas överstyrelserna stå provårets uppgifter och den blivande lärarens verksamhet så nära, att överstyrelserna icke anse sig, utöver vad läroverksöverstyrelsen därutinnan i sina förnämnda underdåniga skrivelser anfört, här behöva göra något tillägg. Detsamma gäller i visst avseende den i mom. 3 omförmälda kurs i skolhygien, varom redan nu gällande provårsstadga innehåller föreskrift.

Beträffande den ävenledes i mom. 3 omnämnda kursen i muntlig framställningskonst, däri inbegripet talteknik, hade, fortsätta överstyrelserna, universitetsexamenskommittén i sitt underdåniga betänkande och förslag angående filosofiska examina såsom villkor för avläggande av filosofisk ämbetsexamen föreslagit genomgåendet av en kurs i muntlig och skriftlig framställningskonst. Kommitténs förslag i denna punkt hade icke av Kungl. Maj:t godkänts. Överstyrelserna, som till fullo insett, huru viktig för lärarutbildningen en kurs av ifrågavarande art kunde bliva, hade tagit i övervägande, huruvida icke en sådan kurs numera lämpligen borde ingå i provåret. Överstyrelserna hade funnit så vara förhållandet men av anförda orsaker ansett, att i provårsstadgan blott borde föreskrivas, att en kurs i muntlig framställningskonst, däri inbegripet talteknik, årligen skulle vid provåret anordnas, men att det för övrigt

borde överlämnas åt vederbörande provårsföreståndare att, efter av läroverksöverstyrelsen angivna grunder, inkomma med förslag till kursens närmare anordning.

Till vad jag nu meddelat i fråga om förslaget till nya bestämmelser rörande provåret vill jag ytterligare foga den anmärkning, att överstyrelserna sökt förenkla formerna för tillstånd att på en termin genomgå provårskurs, att enligt förslaget genomgången provårskurs vid folkskoleseminarium kommer att medföra rätt till nedsättning av provårskursen vid allmänt läroverk till en termin, att denna nedsättning kan komma även den till godo, vilken enligt särskilt givna bestämmelser under minst en termin deltagit i provår vid folkskoleseminarium, att någon huvudsaklig ändring i fråga om det hittills i den praktiska provårskursen ingående arbetet ej synes åsyftad samt att överstyrelsernas förslag överhuvud utgått från den förutsättningen, att en viss frihet fortfarande som hittills bör givas de olika provårsläroverken vid provårsarbetets anordning.

I allra första början av provårsinstitutionens tillvaro utgick dels särskild ersättning åt ledare av kurserna, dels ock understöd åt deltagare i desamma. Numera åtnjuta föreståndaren samt de handledande lärarna ersättning, men understöd utgår ej till provårskandidaterna. Något stadgande om beloppet av eller grunderna för ersättningen åt föreståndare och handledare har ej varit inryckt i bestämmelserna om provår eller på annat sätt varit till efterrättelse kungjort. Redan snart befanns det emellertid nödigt att söka få till stånd principer, efter vilka provårsföreståndarna kunde gå, då de jämlikt föreskrift avgåvo förslag i avseende å ersättningarnas belopp, och vid ett år 1883 av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet sammankallat möte av provårsföreståndarna antogos vissa grunder i berörda avseende.

Uttryckligen hava dessa grunder ej blivit av riksdagen uppställda och stadfästa. Att provåret skulle bestå av en teoretisk och en praktisk avdelning, vilkas föreståndare jämte vederbörande handledare skulle åtnjuta särskild ersättning, utgjorde emellertid en förutsättning vid första beviljandet av riksdagsanslag till provåret. Och ser man på vad som förekom vid 1900 års riksdag, då den senaste förhöjningen av det ordinarie provårsanslaget ägde rum, finner man, att riksdagen kan sägas hava gillat vissa grunder i avseende å det förhöjda anslaget användande. Jag hänvisar i detta avseende till punkt 15 i det vid 1900 års statsverksproposition i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 och till samma punkt i riksdagens skrivelse den 14 maj 1900 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvud-

titel. Vad därvid anförts giver vid handen, att ifrågavarande anslags storlek fixerats med hänsyn till att ur detsamma skulle utgå:

till ersättning åt de lärare, som vid provårskurserna biträda med lärarkandidaters handledning	kronor 18,000: —
› en var av de fem föreståndarna för de fem praktiska provårskurserna i Uppsala, Lund och Stockholm kronor 1,500: — ...	› 7,500: —
› en var av föreståndarna för de teoretiska provårskurserna vid de högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund kronor 1,500: —	› 3,000: —
› föreståndaren för den teoretiska provårskursen vid läroverken i Stockholm	› 2,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 30,500: —

Det är tydligt, att om den teoretiska provårskursen upphör, denna beräkning, så vitt de två sista posterna angår, kommer att förlora sin giltighet, medan å andra sidan medel måste avses för de föreläsningar m. m., som i stället skulle tillkomma. I fråga om den förändring av provårsanslagets användning, som överstyrelsernas förslag skulle komma att medföra, hava de i sin skrivelse anført:

Genom ett avsöndrande av den teoretiska provårskursen från provåret skulle, utom det till arvoden åt föreståndarna för de teoretiska provårskurserna i Uppsala och Lund beräknade belopp av tillsammans 3,000 kronor, som för närvarande årligen besparas, även ett belopp av 2,000 kronor, som nu utgår såsom arvode åt föreståndaren för den teoretiska provårskursen vid provårsläroverken i Stockholm, komma att besparas statsverket. Dessa 5,000 kronor skulle emellertid för framtiden behöva tagas i anspråk för andra med provåret sammanhängande uppgifter, nämligen för de föreläsningar och övningar, som enligt överstyrelsernas förslag skulle, i stället för den teoretiska provårskursen, framdeles ingå i provårsarbetet. Beträffande det årliga antalet av dessa föreläsningar och övningar har läroverksöverstyrelsen gjort en approximativ beräkning. Enligt denna skulle antalet av de konferenser, som omtalas i § 9 mom. 1 av bilagda förslag, kunna beräknas uppgå till 10 timmar, föreläsningarna i skolhygien till 5 samt kursen i muntlig framställningskonst omfatta 15 timmar, allt per läsår och läroverk räknat. Vad beträffar de metodiska föreläsningarna torde dessa böra beräknas till 30 per läsår och läroverk. Sammanlagda timtalet för ovannämnda föreläsningar, kurser och övningar skulle alltså årligen uppgå till 60 för varje läroverk. Liksom samtliga provårsläroverk i Stockholm hittills haft såväl de föreläsningar, vilka ingått i den teoretiska provårskursen, som ock ett antal metodiska och skolhygieniska föreläsningar gemensamma, så torde emellertid största delen av de av överstyrelsen här ovan nämnda föreläsningarna och kurserna kunna göras gemensamma för lärarkandidater i samma stad. Härigenom skulle kostnaderna för dessa föreläsningar och kurser kunna ej obetydligt nedbringas.

Då överstyrelserna tänkt sig, att de i § 9 mom. 1 omnämnda konferenser skulle i regel hållas särskilt för varje läroverk, under det att övriga föreläsningar och kurser skulle vara för Stockholmsläroverken gemensamma, och då ett arvode av 25 kronor per timme torde böra medgivas varje föreläsare eller kursledare, kunna kostnaderna för de av överstyrelserna föreslagna föreläsningarna och övningarna beräknas sålunda:

För högre allmänna läroverket i Uppsala	60	timmar à 25 kr.	kronor	1,500
» » » » » Lund	60	» » 25 »	»	1,500
» provårsläroverken i Stockholm	50	» » 25 »	»	1,250
» » » »	30	» » 25 »	»	750
				Summa kronor 5,000

Då, såsom här ovan framhållits, 5,000 kronor komma att besparas genom den teoretiska provårskursens avskaffande, räcker det å den ordinarie staten upptagna anslaget till provårsinstitutionen, stort 30,500 kronor, alltså till för angivet ändamål. Enär emellertid riksdagen år 1900 beviljat nämnda belopp under förutsättning, att provåret jämväl skulle omfatta en teoretisk kurs, lärar nådig framställning böra göras om att det å ordinarie stat upptagna anslaget må oberoende av denna kurs' indragning användas för provårsinstitutionerna i Uppsala, Lund och Stockholm.

Jag övergår nu till frågan om de med anslag å extra stat under de senare åren uppehållna provårskurserna vid läroverk i Göteborg. Såsom jag i början av detta mitt anförande erinrat, har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under punkt 117 å åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att för dessas upprätthållande på extra stat för år 1916 beräkna ett anslag av 11,950 kronor. På sätt överstyrelserna anmärka, har kostnaden för upprätthållandet av sagda provårskurser från början beräknats till 11,950 kronor, till vilket belopp den ock i verkligheten uppgått. Det extra anslaget har emellertid tills vidare kunnat stanna vid 8,950 kronor. Det förhåller sig nämligen så, att de båda professorerna i pedagogik vid universiteten i Uppsala och Lund haft till åliggande att, utan särskild ersättning, å nämnda orter uppehålla de teoretiska provårskurserna. De arvodesbelopp, vardera å 1,500 kronor, vilka beräknats till ersättning åt föreståndarna för de teoretiska provårskurserna i dessa båda städer, hava därför ej behövt tagas i anspråk för sina egentliga ändamål. Deras summa, 3,000 kronor, har med riksdagens samtycke kunnat användas till att jämte de extra anslagsmedlen å 8,950 kronor utfylla ovannämnda anslagsbehov av 11,950 kronor för provårskurser i Göteborg.

I nu förevarande del av ärendet yttra överstyrelserna i sin skrivelse den 30 december 1914:

Under förutsättning att överstyrelsernas förslag angående det ordinarie anslaget till provårsinstitutionen vunno nådigt avseende, borde för år 1916 hos riksdagen å extra stat äskas större belopp än det för de närmast föregående åren beviljade anslaget av 8,950 kronor. Till arvoden åt föreståndarna för de båda provårsläroverken i Göteborg krävdes ett belopp av tillsammans 3,000 kronor. Till handledning av lärarkandidater i de särskilda ämnena erfordrades enligt hittills följda grunder för fördelningen av ifrågavarande arvoden ett belopp av 7,200 kronor, såsom också läroverksöverstyrelsen tidigare anført i underdånig skrivelse den 5 december 1911 i avseende å behovet av extra anslag för provårskurser vid de högre allmänna läroverken i Göteborg. För förut nämnda föreläsningar och kurser syntes, om man utginge från att

de i § 9 mom. 1 av överstyrelsernas förslag omförmälda konferenser i regeln icke bleve gemensamma för de båda läroverken men att övriga föreläsningar och kurser hölles gemensamt, kostnaden böra beräknas sålunda: för 20 konferenser à 25 kronor 500 kronor, för 50 föreläsningar eller övningar à 25 kronor 1,250 kronor eller tillsammans 1,750 kronor. Provårsinstitutionen vid högre allmänna läroverken i Göteborg skulle alltså betinga följande kostnader:

arvoden till föreståndarna för provåret	kronor 3,000:—
» för handledning av lärarkandidater i de särskilda ämnena.....	» 7,200:—
» till föreläsare och kursledare	» 1,750:—
	<hr/>
	eller tillsammans kronor 11,950:—

De behövliga arvodesmedlens summa skulle alltså fortfarande bli densamma som hittills, 11,950 kronor. Men till behovets täckande kan, enligt överstyrelsernas beräkning, numera ej påräknas det bidrag av 3,000 kronor, man hittills haft att tillgå från det ordinarie anslaget. Vål skulle framgent arvoden till föreståndare för teoretiska provårskurser ej utgå i Uppsala och Lund, men de medel, som sålunda lösgjordes, komme att helt erfordras för ovannämnda konferenser m. m. Det extra anslaget måste därför för år 1916 sättas till 11,950 kronor.

Provårsinstitutionen skulle alltså i enlighet med överstyrelsernas förslag komma att kräva en anslagsökning å riksstaten för år 1916 med 3,000 kronor.

Härvid är emellertid att beakta, yttra överstyrelserna, att om de av överstyrelserna här ifrågasatta anslagen till provårsinstitutionen å ordinarie och extra stat komma att av riksdagen beviljas, inga sådana särskilda anslag för anordnande av metodiska föreläsningar vid provårsläroverken, som årligen till växlande belopp pläгат anvisas från besparingarna å åttonde huvudtiteln och i medeltal under åren 1911—1914 uppgått till 620 kronor, skulle för år 1916 behöva ifrågasättas.

Överstyrelserna avsluta sin skrivelse med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta den framställning, som påkallas av deras förslag.

Jag är beredd att i det väsentliga tillstyrka antagandet av överstyrelsernas förslag.

Departementschefen.

Huvudpunkten i förslaget till ny provårsstadga är upphörandet av provårets teoretiska avdelning. Betingelserna för detta tillförene av riksdagen och läroverksöverstyrelsen uttalade önskemål äro nu för handen, i ty att en särskild undervisningskurs i psykologi samt pedagogikens teori och historia upprättats vid universiteten och kan påräkna fortvarande bestånd. Att frågan om huruvida denna kurs skulle ingå i universitetsundervisningen eller i provåret fått det förut nämnda avgörandet berodde just

därpå, att dess rent teoretiska och förberedande art ansågs avgjort hänvisa densamma till universitetets område, ej till en institution, som har ett omedelbart praktiskt syfte och vilken icke med visshet kan antagas disponera över nödiga lärarkrafter. Lösryckt från universitetet, skulle kursen å ena sidan lätt förlora sitt sammanhang med den pedagogiska vetenskapen och å andra sidan knappast kunna bringas i organiskt samband med provårskandidaternas praktiska övningar.

Till dessa synpunkter kommer insikten om att den praktiska avdelningen av provåret behöver stärkas. Detta är syftet med överstyrelsernas förslag i fråga om provårets utfyllande, efter den teoretiska avdelningens borttagande, med vissa konferenser m. m. Så vitt nu kan bedömas, skall provåret ur den praktiska utbildningens synpunkt mycket vinna i värde genom de nya anordningar vid detsamma, vartill den teoretiska kursens upphörande kommer att lämna utrymme.

Om det således är lämpligt, att den teoretiska kursen utgår ur provåret, bör, såsom av det förut anförda framgår, riksdagens samtycke inhämtas till den förändrade disposition av provårsanslaget, som härmed skulle följa.

Såsom nämnts, finnas ej några uttryckligen fastställda bestämmelser i fråga om beloppen av ersättningarna åt handledare för provårskandidater. Jag anser, att sådana bestämmelser om möjligt böra bringas till stånd. Samtidigt torde böra tagas i övervägande, i vilken mån vissa av de föredrag m. m., som komme att ingå i provåret, skulle kunna, såvitt provårskurserna i Uppsala och Lund angår, fortfarande uppdragas åt vederbörande professorer. Till äventyrs kan en utredning i nu omförmälda avseenden leda till någon jämkning i det ordinarie provårsanslagets belopp.

För de i Göteborg upprättade provårskurserna erfordras på extra stat för år 1916 ett belopp av 11,950 kronor, varom framställning alltså bör göras till riksdagen.

Överstyrelserna hava tänkt sig, att de nya bestämmelserna om provåret skulle träda i verket med höstterminen 1915, dock att för de lärarkandidater, som förut börjat sitt provår, den teoretiska kursen skulle uppehållas under nämnda termin. Härav skulle bliva en följd, att endast ett mindre antal av de föreläsningar och övningar, som skulle tillkomma vid provårskurserna, anordnas under höstterminen 1915. Härför torde hinder ej förefinnas vare sig det gäller provårskurser, som uppehållas med ordinarie anslag, eller kurser, som åtnjuta dels ordinarie, dels extra anslagsmedel.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels förklara, att hinder ej möter för användning i enlighet med nu av mig angivna ändrade grunder av den i det ordinarie reservationsanslaget till allmänna läroverken ingående anslagsposten till praktisk utbildning av blivande lärare vid samma läroverk,

dels ock för upprätthållande under år 1916 vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för blivande lärare vid de allmänna läroverken bevilja på extra stat för år 1916 ett belopp av 11,950 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt behagade Hans Maj:t Konungen, på hemställan av statsrådets övriga ledamöter, i nåder gilla; och skulle proposition av det innehåll, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Christer d'Albedyhll.
